

De " Doolhof ,, van het Folklore Museum

(Afdeeling: Volksgeloof)

's Weerelts Doolhof

van Francies De Smet (1703)

De gewoonte door middel van gekleurde tichels een kronkelweg of doolhof te vormen in het midden van de kerken is zeer oud. De oudste van de ons bekende zoogenaamde „ labyrinten „ of doolhoven in de Fransche kathedralen dagteekenen uit de XIIe eeuw. Een der meest aangehaalde labyrinten in de geschiedenis van de middeleeuwsche bouwkunst is datgeen van de wereldberoemde kathedraal van Reims. Aldaar wordt het „ labyrint „ genoemd: „ dédale „ of „ Maison Dedalus „ ook wel „ méandre „ „ lieue „ of „ chemin de Jérusalum „. De drie eerste benoemingen zijn van geleerden corsprong, ofschoon in sommige kerkelijke labyrinten, zooals in dit van de oude basiliekerk van Orléansville (Algerië), Theseus en de Minotauros werkelijk verbeeld worden. De twee laatste benamingen: „ lieue „ of „ chemin de Jérusalem „ slaan op christelijke gebruiken.

In stede van verre en moeilijke pelgrimstochten naar het Heilig Land te ondernemen om in den weg van Jerusalem naar den Kalvarieberg (in herinnering aan den Kruisweg) te betreden, stapte men al biddend langs de kronkellijnen van het „ labyrint „ in de kerk. Op die wijze verdiende men zekere aflaten, die al naar mate van de boetvaardigheid van den berouwhebbenden zondaar — gewoonlijk werd de weg op de knieën afgelegd — groot of klein waren.

Prachtige labyrinten vindt men, behalve te Reims, te Sens, te Chartres, te Amiens, te St. Quentin, te St. Omaars.

Over den oorsprong van deze kerkelijke doolhoven verkeert men in het onzekere. Sommige oudheidkundigen zijn overtuigd van een heidenschen oorsprong, een opvatting, die voornamelijk gestaafd wordt door het feit dat antieke monumenten te Pompei, te Salzburg, te Verdes (Frankrijk) gelijksoortige doolhoven vertoonen.

Waarschijnlijk werden die Romeinsche doolhoven nagevolgd in de eerste Christelijke basilieken, zooals in de St. Michiel te Pavia en in de reeds vermelde basiliek van Orléansville.

Deze traditie bleef aldus bewaard tot in onze middeleeuwsche kathedralen en zelfs tot in onze burgerlijke gebouwen, want te Gent vertoont de vloer van de Groote Zaal van het Stadhuis een "labyrinthus ofte doolhof", (Marcus Van Vaernewyck), blijkbaar een navolging van den kronkelweg in de St. Bertenskerk te St. Omaars. (Zie hierover een belangrijke mededeeling met teekeningen van ons medelid, den Heer Conservator A. Van Werveke, in het "Bulletin der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent", 1907, bl. 138).

Deze doolhoven waren groot genoeg om door volwassen personen bewandeld te worden, maar waarschijnlijk vonden ook de kinderen er groot genoeg langs de kronkellijnen te loopen. Dit was overigens een der redenen waarom de kanunniken van de kathedraal te Reims in de XVIIIe eeuw het labyrint deden uitbreken, om het luidruchtig spelen van de kinderen in de kerk te beletten.

Waarschijnlijk heeft de geestelijkheid reeds vroeg bezwaar gemaakt tegen de groote labyrinten in de kerk, want verschillende kerken bezitten uit vroeger tijd labyrinten van geringe afmetingen, niet langer aangebracht in den vloer, maar geplaatst tegen een der binnenwanden van de kerk. Dergelijke kleine steenen doolhoven heeft men nog in de kathedraal te Poitiers en in de abdijkerk te Toussaint (Marne). Overal elders vindt men thans de ons welbekende kermiswegen, die aan dezelfde vrome behoeften tegemoet komen als het oudere "labyrint". Het "labyrint" van Toussaint is niet grooter dan 0^m,25 in het vierkant. De kronkelweg werd aldaar onder het pevelen van gebeden met den vinger afgelegd.

Onze "Doolhof", van het Folklore-Museum (een gift van den Heer Terneus van Gent) behoort tot dit laatste type. Hij is vooral eigenaardig, omdat er een tekst bij behoort, die al de gangen van den doolhof vult. De titel ervan luidt: Sweerelts Doolhof. De teekening is, blijkens het onderschrift in den doolhof zelf, het werk van Francies De Smet, filius Pieters, die zijn doolhof in het jaar 1703 met zwarten inkt op papier vervaardigde. In de gangen van den doolhof is de tekst met rooden inkt in rondschrift geschreven; het slotgedicht in loopend schrift met zwarten inkt staat onderaan

de teekening. De afmetingen van het tamelijk gehavend blad zijn ong. 41 cm. hoog bij ong. 33 cm. breed, daarvan beslaat de doolhof ong. 29 cm. hoogte bij ong. 24 cm. breedte. (de teekenaar was blijkbaar geen meetkundige).

De tekst schijnt ouder te zijn dan 1703, sommige uitdrukkingen zouden hem thuis wijzen in het begin van de 17^e eeuw. Meer dan waarschijnlijk is hij dus geen pennevrucht van Francies De Smet, die hem misschien naar een kerkelijk voorbeeld of uit een godvruchtig boekje zal hebben opgeteekend.

We laten hem hier volgen in een getrouw overschrift :

Sweereelts Doolhof.

 Och heere der heeren [,] ick mach wel klaghen
het begin van myne sondighe daeghen,
ich magh wel claghen myn verdriet, en syn seer druckelyk,
dat ick altydts dus ben ongheluckiglyk,
waerdat ick loope ofte my keere,
maer ick verdole in de weirelt soo lanc soo meere,
ick soecke het eynde maer ick ben noch int midden,
om gratie wil ick den heere bidden,
opdat hy my soude verleenen eenen salighen uytganck,
want van my selven ben ick snoode ende kranck,
o godt hoe sal ick hier toe gheraecken,
dat ick des doodts nodt ongheschent mocht kraecken,
ic soeket hier ic soeket daer,
des weirelts omloop valt mij te swaer
ick hebbe ghelooopen soo menighen tyt
maer wat ick loope ic vinde kleyn profyt,
ick vinde my selve geheel ongherustich,
zeer onghetroost en onlustich
ick vinde my selve in een prisoen
vervremt van my selve om sweereelts saysoen,
in eenen doolwech seer wonderlyck van paden,
daer myn sinnen ende verstandt tot ondeughden raden,
wat wil ick dan maecken, aerm sondigh mensch,
mocht ic my selven met eenen wensch,
uyt desen doolhof wenschen, op myn vry voeten,
ic soude my wachten, van noch te ontmoeten,

selcken dangier als ic nu ben bekomen,
hy is wel salich die tot synder vrome
niet en is becommert met swerelts treken,
wel hem die in tydts hier af is gheweken,
wat sal ic maecten ofte gaen beginnen,
als my verstroyt syn alle myn sinnen,
het volck des werelts slept my altyt naer kranckheyt des
waer ic ben ofte waer ik gae (vleesch,
in tentatie des duyvels door nydich ghequel
treck my de sonde ter eeuwigher hel,
de werelt van buyten, den duyvel van binnen,
verblint myn ooghen, hert en sinnen,
dat ick niet en mercke myn sondighen staet,
nochtans sie ick wel dat met my quaelyck gaet,
o krancke nature suldy noch lange dolen,
en u sinnen strecken tot ander scholen,
dan christus ghelert heeft binnen syn leven,
hy heeft de werelt verwonnen sonder sneven,
den duyvel de sonde de doodt besonder.
omdat ghy daer niet meer en sout comen onder,
maer ghy en wilt u selven geen geweld andoen,
gy maectt u vyanden tegen u selven koen,
dit syt gy seker dus wilt u wachten
soo en suldy naemaels maeken geen clachten
en ander menschen gheve ic vermaen,
dat sy de werelt haer intyts ontslaen,
eylacen hoe wonderlyc loopt des werelts loop,
schoon int aenschouwen,
maer den meesten hoop,
comt int benouwen,
door haere loose treken,
doet sy de sinnen ende het herte breken,
ende int dolen comen groot ende cleene,
sy valt u schoon aen, sy doet u weenen,
sheeft menighen in valsheyt bedrogen,
en door disperatie in sonden ghetoghen,
dus laetse en keert u in tydts

soo en hebt ghy naemaels gheen ghekrijts,
 besietse wel eer ghyse betrouwt,
 behaechse u bemintse menich faut,
 maer siet voor u al ist dat ghyse besiet
 al behaegse u ghy en kense niet
 in alle dinghen is sy ongestadich,
 van (affare (1) menich) vyntse schoon,
 maer als ghyse gebruyckt weest op u hoet,
 want haer dienaers betaelt sy altijd met quaeden loon,
 met droefheyt, swaerigheyt ofte met de doodtscroon,
 sy is eenen doolhof en een woeste waerande,
 die menighen jonghen mensch gebrocht heeft tot schanden,
 daerom wandelt doch wysselyck nacht en dagh
 aensiet het eynde (waer dat)
 sy (u b) rynghen mach,
 het is de doodt ic seght u voorwaer
 hiertoe bringht u de werelt openbaer,
 o bedrieghelycke schoonheyt,
 wat swaer tormynten syn u bereyt,
 die u betrouwen en beminnen
 al en kunnen sy 't niet wel versinnen,
 godt verleene ons een saligh leven
 ende een saligh sterven
 opdat wij hier naemaels syn eeuwich Ryck moghen Beërven.

Amen.

Francies De Smet, Francies De Smet Filius Pieters : int jaer
 ons heeren jesu christii Anno 1703.

Ick ben den Rechten Wech spreekct Christus waerachtich,
 [die jn my wandelt en sal niet doolen,
 Een Blinckende licht sal hem verschynen seer Crachtich,
 [maer die my verlaet die doolt in duyster hoolen,
 Ende de Eeuwige doodt sal hem fortsich Dormoen
 [Als een knaeghende worm otte bytende Schorpioen

(1) Manieren.

Wordt syn Conscientie door sweerelts versantien,
[Al thoont u de weerelt haer schoon samblantiën
Laetse vaeren en blyft in den Wech des heeren,
[soo en sydy niet verblint jn al haer substantien
Sydy jn haeren Doolhof Wilter Ras uyt keeren,
[ofte anders Blyft ghy jn Duyster Verleeren
Want eeuwigh te Doolen is Groot verdriet,
[de Weirelt is Idel en ghy Broos als een waeyende Rict.

Anno — 1 7 0 3.

Dr P. De Keyser.

BIBLIOGRAFIE :

- E. Viollet - Le-Duc - Dictionnaire raisonné de l'Architecture française du XIe au XVIe siècle, Tome 6e, p. 152, Labyrinthe.
L. Pâris. - Mémoire du mobilier de Notre-Dame de Reims.
M. Amé. - Carrelages émaillés du moyen-âge et de la renaissance.
C. Eulant. - Manuel d'archéologie française, I Architecture religieuse (1902) p. 719. Accessoires de l'architecture religieuse : labyrinthe (met afbeeldingen).
A. Van Werveke. - De vloer der Groote Zaal van het Stadhuis. Bulletin der Mij. van Geschied- en Oudheidkunde, 1907, blz. 138 (met afbeeldingen).
F. De Potter. - Gent door de eeuwen heen, I, 210.

Het " Houten Muziek ,, van Hamme-Zogge
en de Fantasie-Muzieker.

Bij zijne opzoekingen naar materiaal en documenten voor de folklore-tentoonstelling te Gent, had Prof. Dr Paul De Keyser het geluk de hand te kunnen leggen op eene verzameling instrumenten van de volksmaatschappij " Het Houten Muziek ,, van Hamme-Zogge.